

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Для забезпечення ефективного функціонування будь-якого підприємства в сучасних умовах необхідно вміти реально оцінювати фінансовий стан підприємства як свого, так і існуючих, і потенційних конкурентів. В ході аналізу фінансового стану застосовуються як абсолютні, так і відносні показники, які розглянуті в даній статті

Постановка проблеми. Для ряду основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, встановлені нормативні значення, теоретично обґрунтовані або одержані в результаті експертних оцінок. Деякі показники фінансового стану значною мірою залежать від виду діяльності, технології, галузевої придатності тощо, наприклад, показники ділової активності. Для інших базують для порівняння можуть застосовуватися найкращі значення за попередні, більш сприятливі, періоди; середньо галузеві показники, відповідні показники підприємств-конкурентів. Зараз існує понад 100 показників фінансового стану корпорації, тому постає проблема виділити основні показники, аналіз яких є обґрунтованим і необхідним при аналітичній оцінці фінансового стану акціонерних товариств.

Актуальність. Фінансовий стан підприємства визначається сукупністю параметрів, які виражають наявність, доцільність розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів, реальні та потенційні фінансові можливості. Задовільний фінансовий стан зараз може означати його суттєве погіршення в найближчому майбутньому, якщо має місце тенденція постійної негативної зміни показників, особливо в період економічної кризи, яка має місце на сучасному етапі. Отже, питання аналізу фінансового стану підприємства залишається актуальним і на даний час.

Зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення фінансової стійкості акціонерних товариств за ринкових умов господарювання охоплює всі форми фінансової діяльності підприємства: оптимізацію основних та оборотних засобів, формування та розподіл прибутку, грошові розрахунки, інвестиційну політику тощо. Необхідність проведення аналізу фінансового стану акціонерних товариств продиктована не лише вимогами практики, але опесередковано закріплена на законодавчому рівні. Так, згідно Закону України "Про аудиторську діяльність" №3125-XII від 22.04.93 р. (зі змінами та доповненнями), для підтвердження достовірності та повноти річної фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності відкритих акціонерних товариств проводиться обов'язковий аудит, ключовим пунктом якого є здійснення аналізу фінансового стану підприємства та прогнозування його банкрутства. Крім того, інформування акціонерів товариств та зацікавлених осіб про його фінансовий стан ухвалено Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку у Методичних рекомендаціях щодо доступу акціонерів та інших заінтересованих осіб до інформації про акціонерне товариство, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку №27 від 26.01.2005 р. (зі змінами та доповненнями).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням аналізу фінансового стану підприємств приділяється значна увага вітчизняними авторами, зокрема, такими як Баканов М. І., Болюх В.З., Грищенко О.В., Єфімова О.В., Ізмайлова К.В., Ковальов В.В., Коробов М.Я., Лахтіонова Л.А., Мец В.О., Олійник О. В., Плотников О.В., Сугорміна В.М., Чумаченко М.Г., Шеремет А.Д. та інші.

Мета дослідження. Метою наукового дослідження є вивчення та обґрунтування основних показників, використання яких є найбільш доцільним в умовах здійснення фінансового аналізу підприємств акціонерної форми власності.

Методологічне або загальнонаукове значення авторського доробку. У фінансовій практиці застосовуються такі методи аналізу фінансового стану акціонерних підприємств: аналіз абсолютних показників, горизонтальний, вертикальний, метод коефіцієнтів, системні методи.

Аналіз абсолютних показників дає оцінку найважливіших результативних статей звітності (доходів, чистого прибутку, суми активів, величини власного капіталу, зобов'язань тощо). Дозволяє оцінити статті звітності в статистиці та динаміці, визначити питому вагу статей балансу.

Горизонтальний метод використовується з метою визначення тенденції економічного розвитку корпорації в цілому, а також її окремих показників. Дослідники ставлять перед собою різні цілі. Наприклад, фінансове управління корпорації вивчає тенденції розвитку економічних і фінансових показників з метою коригування фінансової та інвестиційної політики, фінансового планування. Фінансовий аналітик інвестиційного інституту вивчає тенденцію зростання зобов'язань корпорації й інші дані фінансової звітності, що становлять для нього інтерес.

Вертикальний метод використовується з метою вивчення структурних змін шляхом розрахунку структури узагальнюючих підсумкових статей звітності та складання динамічних рядів (відсотковий аналіз). Вертикальний метод дозволяє визначати та прогнозувати структурні зрушення у складі майна та капіталу і напрямки його використання, які в свою чергу дають змогу вивчити внутрішні позитивні та негативні зміни, які відбуваються на підприємстві з його активами та зобов'язаннями.

Широко застосовуваним методом аналізу фінансової звітності є аналіз коефіцієнтів (Ratio Analysis). Коефіцієнти використовуються для визначення фінансового становища акціонерних товариств з різних поглядів.

У літературі виділяють такі основні групи фінансових коефіцієнтів: коефіцієнти прибутковості (Return Ratios), коефіцієнти ліквідності (Liquidity Ratios), коефіцієнти структури капіталу (Capital Structure Ratios) (фінансової стійкості довгострокової перспективи – у вітчизняній літературі), коефіцієнти оборотності активів (Asset Management Ratios) (у вітчизняній літературі визначаються як коефіцієнти фінансової стійкості короткострокової перспективи), коефіцієнти ринкової вартості акцій (Market Value Ratios).

Системні методи аналізу фінансової звітності корпорації засновані на використанні системи певних коефіцієнтів для визначення одного показника. До них відносять: система Дюпон, модель Альтмана, модель по Спрінгейту, модель Таффлера та інші.

Новизна дослідження. Коефіцієнти використовують фінансові аналітики акціонерних товариств та їх численні контрагенти. Кожен з них, визначаючи коефіцієнти, керується своїми специфічними цілями. Контрагенти корпорації ставлять свої цілі і вирішують завдання одержання інформації про фінансовий стан корпорації. Кредитори корпорації будуть цікавитися короткостроковою і довгостроковою ліквідністю, акціонери – показниками прибутковості інвестицій. Це дає їм змогу оцінити ефективність використання свого капіталу, порівняти прибутковість з аналогічними показниками підприємств-конкурентів і з прибутковістю інвестицій в інші види фінансових активів.

Автор статті пропонує освітлити найбільш поширені і значущі показники аналізу фінансового стану, що є доцільними саме в умовах корпоративної форми власності.

Невирішена раніше частка загальної проблеми, яка розглядається в публікації. Слід відзначити, що основною проблемою в проведенні фінансового аналізу є те, що немає ніяких гарантій в тому, що фінансовий стан підприємства на дату складання звіту був таким самим, як і протягом усього року. Щоб компенсувати цю неточність слід особливу увагу звернути на розрахунок середнього арифметичного необхідного показника балансового звіту наприкінці звітного та попереднього року.

Головний зміст. Аналіз фінансового стану акціонерних товариств розпочинають з оцінки показників аналітичного балансу, які розраховують з метою дати висновки про стан активів і пасивів підприємства.

Для отримання загальної оцінки динаміки фінансового стану зіставляють зміни підсумку валюти

балансу із змінами фінансових результатів діяльності підприємства (виручкою від реалізації продукції (робіт і послуг), прибутком від реалізації, чистим прибутком). Для цього розраховується коефіцієнт зміни валюти балансу за формулою:

$$\text{Коефіцієнт зміни валюти балансу} = \frac{\text{Середня величина підсумку балансу за звітний період} - \text{Середня величина підсумку балансу за попередній період}}{\text{Середня величина підсумку балансу за попередній період}}$$

Коефіцієнт зміни виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) розраховується:

$$\text{Коефіцієнт зміни виручки від реалізації} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції за звітний період}}{\text{Виручка від реалізації продукції за попередній період}}$$

Коефіцієнт зміни прибутку (збитку) від реалізації продукції (робіт, послуг) розраховується:

$$\text{Коефіцієнт зміни прибутку (збитку) від реалізації продукції} = \frac{\text{Прибуток (збиток) від реалізації за звітний період}}{\text{Прибуток (збиток) від реалізації за попередній період}}$$

Коефіцієнт зміни чистого прибутку визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт зміни чистого прибутку} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток) за звітний період}}{\text{Чистий прибуток (збиток) за попередній період}}$$

На наступному етапі фінансового аналізу використовують показники прибутковості. Коефіцієнти прибутковості показують кінцевий результат економічної і фінансової діяльності корпорації. Вони залежать від руху попередніх показників. Прибутковість визначається швидкістю обороту активів, ступенем їх покриття, боргом, ліквідністю, співвідношенням зобов'язань і акціонерного капіталу та іншими показниками. Тому управління прибутком залежить від управління процесами оборотності, методів фінансування, покриття боргів і процентів, співвідношення випущених корпорацією цінних паперів з фіксованим і нефіксованим доходом.

Аналіз прибутковості підприємства починають здебільшого із оцінки результативності фінансово-господарської діяльності.

Оцінка прибутковості включає:

- 1) аналіз чистого прибутку (форма 2 ряд. 220);
- 2) прибутковість основної діяльності:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості основної діяльності} = \frac{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}{\text{Собівартість реалізації продукції}}$$

3) прибутковість звичайної діяльності:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості звичайної діяльності} = \frac{\text{Прибутки (збитки) від звичайної діяльності}}{\text{Доход (виручка) від реалізації продукції}}$$

4) прибутковість власного капіталу:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості власного капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Власний капітал}}$$

5) прибутковість авансованого капіталу:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості авансованого капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Валюта балансу}}$$

Оскільки саме активи є джерелом одержання прибутку підприємством пропонуємо пролонгувати формулу в частині використання підприємством своїх активів:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості авансованого капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{(\text{Валюта балансу на початок року} + \text{Валюта балансу на кінець року}) / 2}$$

Цей показник можна розраховувати і для інших прибутків підприємства (прибутку до оподаткування й інших прибутків). Порівняння його з попередніми показниками дасть змогу оцінити вплив податків і відсотків, що сплачуються за кредитами, на загальну прибутковість активів. Порівняння його з попередніми показниками дасть змогу оцінити вплив податків і відсотків, що сплачуються за кредитами, на загальну прибутковість реальних активів.

6) рентабельність загального капіталу:

$$\text{Коефіцієнт прибутковості загального капіталу} = \frac{\text{Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Активи - Поточна заборгованість капіталу}}$$

Для реалізації інвестиційного проекту підприємство досить часто, крім залучення акціонерного капіталу, використовує кредити, облігації або інші форми довгострокового фінансування. Усі зазначені форми фінансування (крім короткострокових) утворюють капітал підприємства. Показник ефективності використання капіталу дуже важливий для інвесторів. Він дає можливість кредиторам-акціонерам дізнатися про спроможність проекту обслуговувати і повертати кредит.

7) прибутковість позикового капіталу:

$$\text{Коефіцієнт прибутково сті позикового капіталу} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\left[\frac{\text{Позикови капітал на початок року} + \text{Позиковий капітал на кінець року}}{2} \right]}$$

8) прибутковість іммобілізованих (необоротних) активів:

$$\text{Коефіцієнт прибутково сті іммобілізованих (необоротних) активів} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Необоротні активи}}$$

9) прибутковість мобілізованих (оборотних) активів:

$$\text{Коефіцієнт прибутково сті мобілізованих (оборотних) активів} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Оборотні активи}}$$

10) маржа прибутковості – це показник, який визначає величину виторгу від реалізації продукції (у відсотках), що залишається в розпорядженні підприємства після відрахування виробничих витрат. Він розраховується як для оперативного прибутку, так і для прибутку що обкладається податком.

$$\text{Коефіцієнт норми прибутку} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)}}{\text{Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції}}$$

Показник рентабельності продаж характеризує найважливіший аспект діяльності компанії – реалізацію основної продукції, а також оцінює частку собівартості в продажах.

Коефіцієнт рентабельності продажів зв'язує оперативну і стратегічну діяльність компанії, але має недоліки: по-перше, даний показник відбиває тільки операційну діяльність підприємства і не має нічого загального з фінансовою діяльністю, по-друге, середній рівень рентабельності продажів у різних галузях різний. Не існує, якого-небудь єдиного стандарту на даний показник.

Коефіцієнт прибутковості активів (оцінка ефективного використання економічного потенціалу) визначає прибуток на гривню активів. Показник визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт прибутково сті активів} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Середній власний капітал}}$$

Рентабельність активів – це комплексний показник, що дозволяє оцінювати результати основної діяльності підприємства. Він виражає віддачу, що приходиться на гривню активів підприємства.

Цей коефіцієнт повинний бути одним з основних робочих інструментів керівника в керуванні корпорації. Будучи найважливішим показником ефективності її діяльності, він

$$\text{Коефіцієнт прибутково сті інвестицій} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток)} + \text{Сума виплачених процентів}}{\text{Середноріч на вартість власного капіталу} + \text{Ддовгостроковий позиковий капітал за середній період}}$$

Показники даної групи дають уявлення про те, наскільки ефективно підприємство здійснює свою діяльність, контролює витрати на виробництво і реалізацію продукції, і який чистий прибуток при цьому отримує. Нормативного значення для коефіцієнтів рентабельності не існує, але є загальне правило, що чим вище значення коефіцієнту, тим краще. Збільшення коефіцієнту протягом звітного періоду свідчить про покращання результатів діяльності підприємства, зменшення – про погіршення. Порівняння з середньогалузевими показниками дозволяє визначити місце підприємства серед інших підприємств галузі.

Показники ліквідності в аналізі фінансового стану є досить вагомими. Ліквідність – це здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття своїх необхідних платежів в міру настання їх строків та швидкість здійснення цього. Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства спочатку необхідні, здійснити аналіз ліквідності балансу.

$$\text{Коефіцієнт маржі прибутково сті} = \frac{\text{Валовий прибуток (збиток)}}{\text{Виручка від реалізації продукції}}$$

Досить часто цей показник дає змогу зрозуміти збутову політику підприємства. Якщо значення цього показника значне, це означає, що підприємство закладає в ціну продукції високу маржу прибутковості, знижуючи тим самим обсяги обороту.

Аналіз літературних джерел показує, що вітчизняні економісти в дослідженні показників прибутковості при аналізі фінансового стану здебільшого залишають поза увагою такі показники рентабельності акціонерних корпорацій, як: коефіцієнт норми прибутку (Profit Margin), коефіцієнт прибутковості активів (Return on Total Asset Ratio – ROA) та коефіцієнт норми прибутковості акціонерного капіталу (Return on Equity Ratio – ROE) (у вітчизняній літературі – коефіцієнт прибутковості власного капіталу, яким особливо цікавляться акціонери товариств), коефіцієнт рентабельності інвестицій, оскільки інвестиційна привабливість акціонерних товариств є основним пріоритетом розвитку підприємств.

Коефіцієнт норми прибутку, який називається також маржею прибутку або рентабельністю продаж, визначається за формулою:

поєднує весь набір елементів, що описують різні сторони роботи підприємства. Аналізуючи взаємозв'язки, можна виділити елементи, що справляють найбільш сильний негативний вплив, і зосередити увагу на них.

При аналізі рентабельності необхідно також звернути увагу на те, як змінилася рентабельність активів щодо прибутку до оподаткування: ефективність використання майна в цілому була високою (при значенні > 0,3); ефективність використання майна в цілому була середньою (при значенні від 0,1 до 0,3); ефективність використання майна в цілому була низкою (при значенні менше 0,1).

Рентабельність власного капіталу характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства. Якщо рентабельність власного капіталу (фактичного) підприємства: зросла – це свідчить про можливість і достатню ефективність залучення інвестицій у підприємство; знизилася – свідчить про низьку ефективність залучення інвестицій у підприємство; протягом всього аналізованого періоду була негативною – свідчить про абсолютну не вигідність інвестицій у підприємство.

Рентабельність інвестицій показує, яку віддачу мають власники акціонерного капіталу та утримувачі довгострокового боргу акціонерного товариства, та розраховується за формулою:

Усі активи підприємства залежно від ступеня їх ліквідності, тобто від здатності та швидкості перетворення в грошові кошти, можна умовно поділити на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (A1) – суми по всіх статтях грошових коштів, які можуть бути використані для здійснення поточних розрахунків негайно. В цю групу включають також і короткострокові фінансові вкладення (цінні папери).

2. Активи, що швидко реалізуються (A2), – активи, для перетворення яких у наявні кошти потрібний визначений час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати, та інші оборотні активи. Ліквідність цих активів різна і залежить від суб'єктивних ні об'єктивних факторів: кваліфікації фінансових робітників, взаємовідносин підприємства з платниками та їх платоспроможності, умов надання кредитів покупцям, організації вексельного обігу та ряду інших факторів.

3. Активи, що повільно реалізуються (A3) – найменш ліквідні активи – це запаси і витрати. Ліквідність цієї групи залежить, від своєчасності відвантаження продукції, швидкості й правильності оформлення банківських документів, швидкості платіжного документообігу в банку, від якості й попиту на продукцію, її конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форми розрахунків тощо.

4. Активи, що важко реалізуються (A4) – це активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. В цю статтю можна включити статті розділу I активу балансу “Необоротні активи”.

Пасиви балансу залежно від ступеня зростання строків погашення зобов'язань групуються так:

1. Найбільш строкові зобов'язання (П1) – кредиторська заборгованість, позики для працівників, інші короткострокові пасиви.

2. Короткострокові пасиви (П2) – короткострокові позикові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви.

4. Постійні пасиви (П4) – статті розділу I пасиву балансу. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: $A1 \geq P1$; $A2 \geq P2$; $A3 \geq P3$; $A4 \leq P4$.

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується остання нерівність. Це означає наявність у підприємства власних оборотних коштів, тобто дотримується мінімальна умова фінансової його стійкості. Недотримання будь-якої із перших трьох нерівностей означає, що ліквідність балансу більшою або меншою мірою відрізняється від абсолютної.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття (загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт

поточної ліквідності), коефіцієнта швидкої ліквідності (проміжної, суворої ліквідності, або коефіцієнта “лакмусового папірця”), коефіцієнта абсолютної ліквідності та коефіцієнт критичної ліквідності (проміжний коефіцієнт покриття).

Коефіцієнт поточної ліквідності (Current Ratio), який називається також коефіцієнтом покриття, визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт поточної ліквідності} = \frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Коефіцієнт покриття показує, якою мірою поточні кредиторські зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Теоретичне значення цього показника 1,5–2,5.

Коефіцієнт швидкої ліквідності (Quick Ratio) визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт швидкої ліквідності} = \frac{\text{Поточні активи} - \text{Запаси і незавершене виробництво}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Коефіцієнт показує спроможність корпорації погашати свою короткострокову заборгованість у найближчі терміни, тому в чисельник включаються тільки активи, які швидко реалізуються (гроші, вкладення в цінні папери, рахунки дебіторів), віднімаються вкладення в запаси і незавершене виробництво з їх повільнішою оборотністю. Теоретичне найнижче значення цього показника 1, найвище – 2.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності визначається відношенням найбільш ліквідних активів (A1) до поточної кредиторської заборгованості підприємства (П1 + П2) і визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Грошові еквіваленти} + \text{Короткострокові фінансові вкладення}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

За світовим досвідом, в чисельнику відображаються лише грошові кошти. Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і ліквідності підприємства показує, яку частину короткострокової заборгованості воно може погасити в поточний момент або найближчим часом. Теоретично достатнім вважається, якщо коефіцієнт вище 0,2–0,35. Це означає, що на 20–35% підприємство може в поточний момент погасити всі свої короткострокові борги і платоспроможність вважається нормальною.

Коефіцієнт критичної ліквідності розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт критичної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Грошові еквіваленти} + \text{Короткострокові фінансові вкладення} - \text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні зобов'язання}}$$

Теоретично достатнім вважається критична ліквідність на рівні 0,7–0,8.

Більш динамічним показником, ніж попередній, є коефіцієнт автономної ліквідності, який показує кількість днів, коли підприємство може працювати без додаткового надходження коштів, і є досить значущим в умовах економічної кризи:

$$\text{Коефіцієнт автономної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Грошові еквіваленти} - \text{Середньоденні витрати виробництва} - \text{Амортизація}}{\text{Маневреності власного капіталу; коефіцієнта фінансового лівериджу; коефіцієнта покриття процентів.}}$$

Коефіцієнт показує, протягом якого терміну підприємство може протриматися, використовуючи тільки наявні в нього зараз гроші. Чим вища ця величина, тим краще, за винятком тих випадків, коли обсяг готівки, якою розпоряджається підприємство, значно перевищує оптимальну суму готівки, необхідну для діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що кошти в грошовій формі приносять дуже мало прибутку.

Коефіцієнти структури капіталу, що використовуються при аналізі фінансового стану, в економічній літературі називають також коефіцієнтами боргу. Вони показують боргове навантаження на капітал корпорації. Аналіз фінансової стійкості (платоспроможності) підприємства здійснюється шляхом розрахунку основних коефіцієнтів: коефіцієнта концентрації власного капіталу (фінансової незалежності, автономії), коефіцієнта фінансування; коефіцієнта концентрації позикового капіталу, коефіцієнта співвідношення власного і позикового капіталу, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами; коефіцієнта

маневреності власного капіталу; коефіцієнта фінансового лівериджу; коефіцієнта покриття процентів.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) розраховується:

$$\text{Коефіцієнт фінансової незалежності} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$$

Коефіцієнт показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Частина власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів повинна бути не меншою 50%, тобто коефіцієнт незалежності $\geq 0,5$.

Коефіцієнт фінансування розраховується:

$$\text{Коефіцієнт фінансування} = \frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Власний капітал}}$$

Коефіцієнт фінансування повинен бути меншим 1,0.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (коефіцієнт борг/активи (Debt to Total Assets)) визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт концентрації позикового капіталу} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Валюта балансу}}$$

Коефіцієнт співвідношення власного і позикового капіталу (коефіцієнт борг/власний капітал (Debt to Shareholder's Equity)):

$$\text{Коефіцієнт співвідношення власного і позикового капіталу} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується:

$$\text{Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Короткострокові зобов'язання}}{\text{Оборотні активи}}$$

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами. Фінансовий стан підприємства вважається нормальним, якщо коефіцієнт забезпеченості власними коштами > 1.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу обчислюється за формулою:

$$\text{Коефіцієнт маневреності власного капіталу} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Короткострокові зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$$

Коефіцієнт показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка – капіталізована.

Коефіцієнт фінансового левериджу:

$$\text{Коефіцієнт фінансового левериджу} = \frac{\text{Позиковий довгостроковий капітал}}{\text{Власний капітал}}$$

Показник фінансового левериджу характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Що менше позикових коштів залучає підприємство для здійснення своєї статутної діяльності, то вища його фінансова стійкість.

Слід зазначити, що у випадку аналізу фінансового стану акціонерних товариств доцільніше розраховувати так званий коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань (коефіцієнт "квоти власника"), який є пролонгованим щодо коефіцієнту фінансового левериджу:

$$\text{Коефіцієнт залежності від довгострокових зобов'язань} = \frac{\text{Позиковий довгостроковий капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{Прирівняний капітал}}$$

Коефіцієнт покриття процентів (коефіцієнт покриття процентних платежів за зобов'язаннями прибутком (Times Interest Earned)) розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт покриття процентів} = \frac{\text{Прибуток до виплати процентів і податків}}{\text{Проценти за боргом}}$$

Характеризує ступінь захищеності кредиторів від несплати процентів за наданий кредит і демонструє, в скільки разів зароблені підприємством протягом звітного періоду кошти перевищують суму процентів позики.

Найважливішою проблемою фінансової діяльності корпорації є підвищення ефективності використання активів. Менеджери корпорації постійно тримають у полі

зору оборотність як короткострокових, так і довгострокових активів. З цією метою обчислюються коефіцієнти активів. У вітчизняній літературі вони відомі як показники ділової активності.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{(\text{Дебіторська заборгованість на початок року} + \text{Дебіторська заборгованість на кінець року}) / 2}$$

Даний показник означає, скільки разів у середньому дебіторська заборгованість протягом року перетворюється у грошові кошти. Зростання показника характеризує підприємство з боку покращення платіжної дисципліни його дебіторів.

Середній строк оборотності дебіторської заборгованості вказує на середню кількість днів, необхідних для погашення заборгованості дебіторами, тобто середній розрахунковий період кредиту, що надається замовникам, і розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості} = \frac{360}{\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$$

Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів, визначається за формулою:

$$\text{Частка дебіторської заборгованості в загальному обсязі поточних активів} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні активи}}$$

Відношення дебіторської заборгованості до виручки від реалізації визначається за формулою:

$$\text{Відношення дебіторської заборгованості до виручки від реалізації} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Виручка від реалізації}}$$

Частка сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості:

$$\text{Частка сумнівної дебіторської заборгованості в загальному обсязі заборгованості} = \frac{\text{Сумнівна дебіторська заборгованість}}{\text{Дебіторська заборгованість}}$$

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, що розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості} = \frac{\text{Грошові засоби}}{(\text{Кредиторська заборгованість на початок року} + \text{Кредиторська заборгованість на кінець року}) / 2}$$

Цей показник показує, скільки разів у середньому протягом звітного періоду підприємство розраховалося зі своїми кредиторами. Зниження цього показника

характеризує підприємство з негативного боку, і визначає збільшення купівлі в кредит.

Середній строк оборотності кредиторської заборгованості розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості} = \frac{360}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$$

Цей показник показує, скільки в середньому необхідно днів для оплати підприємством своєї закупівлі, тобто середній розрахунковий період кредиту, отриманого від кредиторів.

Слід відмітити, що в фінансовому аналізі значне місце займає коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей, що розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Кредиторська заборгованість}}$$

Якщо показник < 1, це оцінюється з негативної точки зору.

гривню, тим більшим може бути обсяг виробництва за рахунок ефективнішого використання оборотних засобів.

Ефективність використання оборотних активів вимірюється швидкістю їх обороту. Чим швидше оборотні активи проходять усі стадії кругообороту (постачання, виробництво, реалізація), тим більше можна одержати продукції на кожну функціонуючу

Коефіцієнт обертання оборотних активів показує тривалість обороту оборотних активів в днях і розраховується:

$$\text{Коефіцієнт оборотності оборотних активів} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{(\text{Оборотні активи на початок року} + \text{Оборотні активи на кінець року}) / 2}$$

Тривалість одного обороту активів в днях обчислюється:

$$\text{Тривалість обороту} = \frac{(\text{Оборотні активи на початок року} + \text{Оборотні активи на кінець року}) / 2}{\text{Виручка від реалізації}} \cdot (\text{Кількість днів})$$

Коефіцієнт закріплення оборотних коштів розраховується за формулою:

$$\text{Коефіцієнт закріплення оборотних коштів} = \frac{(\text{Оборотні активи на початок року} + \text{Оборотні активи на кінець року}) / 2}{\text{Виручка від реалізації}}$$

В практиці фінансового аналізу акціонерних товариств особливо рекомендується розраховувати: коефіцієнт оборотності запасів (Inventory Turnover); середній термін інкасації (Average Collection Period); коефіцієнт оборотності поточних активів (Current Asset Turnover); коефіцієнт окупності довгострокових активів (Fixed Asset Turnover); коефіцієнт окупності всіх активів (Total Asset Turnover).

Показник оборотності коштів, поміщених у запаси товарно-матеріальних цінностей, або коефіцієнт використання запасів, є важливим для поліпшення показника ліквідності фірми. Тому з цією метою фінансові аналітики акціонерного товариства вивчають питання, пов'язані з прискоренням оборотності коштів, вкладених у запаси. Дотримання умов поставок, їх термінів забезпечує можливість мати мінімальний рівень запасів. Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів (ТМЗ) обчислюється за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності ТМЗ} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Товарно-матеріальні запаси}}$$

Середній термін інкасації, тобто середній проміжок часу, необхідний для надходження коштів на рахунки дебіторів, визначається за формулою:

$$\text{Середній термін інкасації} = \frac{\text{Дебіторська заборгованість}}{\text{Середньодобовий обсяг продажу}}$$

Оборотність усіх поточних активів визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності поточних активів} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Поточні активи}}$$

Коефіцієнт оборотності довгострокових активів, який називається також коефіцієнтом окупності активів, обчислюється за формулою:

$$\text{Коефіцієнт окупності довгострокових активів} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Довгострокові активи}}$$

Коефіцієнт показує, за який термін продажу корпорації покривають вартість коштів, вкладених у будинки, споруди, устаткування.

Коефіцієнт оборотності (окупності) всіх активів визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт оборотності (окупності) активів} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Загальна сума активів}}$$

Коефіцієнти, які можуть бути розраховані лише для акціонерних товариств, акції яких котируються на біржах (електронних торговельних системах), носять назву показників ринкової вартості акцій.

Акції, що випускаються корпораціями вільно, обертаються переважно на біржових ринках. Курс (ціна) акції, який визначається ринком, дає уявлення про оцінку фінансового стану корпорації інвесторами. Показники прибутковості корпорації, виплачувані дивіденди виявляються на фінансовому ринку в ціні акції. Традиційними коефіцієнтами ринкової вартості акцій є: коефіцієнт ціна/прибуток (Price/Earnings Ratio P/E), коефіцієнт ціна/балансова вартість на одну акцію (Price/Book Value per Share), коефіцієнт поточної прибутковості акції (Current Return per Share).

Коефіцієнт ринкова ціна/прибуток на 1 акцію, що називається також "кратне прибутку", показує, яку суму

інвестор згоден сплачувати за оголошений прибуток на акцію. Показник визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт P/E} = \frac{\text{Ринкова ціна (курс) акції}}{\text{Прибуток на акцію}}$$

$$\text{Коефіцієнт "кратності балансової вартості"} = \frac{\text{Ринкова ціна (курс) акції}}{\text{Балансова вартість 1 акції}}$$

Для визначення коефіцієнта розраховують балансову вартість 1 акції через розподіл суми власного капіталу на кількість акцій, що перебувають в обороті.

$$\text{Коефіцієнт поточної прибутковості акції} = \frac{\text{Чистий прибуток (збиток) на акцію}}{\text{Ринкова ціна (курс) акції}}$$

Коефіцієнт дивідендного доходу:

$$\text{Коефіцієнт дивідендного доходу} = \frac{\text{Дивіденди на акцію}}{\text{Ринкова ціна (курс) акції}}$$

Коефіцієнт виплати дивідендів:

$$\text{Коефіцієнт виплати дивідендів} = \frac{\text{Виплата дивідендів на акцію}}{\text{Чистий прибуток (збиток) на акцію}}$$

Здебільшого аналіз фінансового стану підприємств закінчують діагностикою стратегічних проблем з використанням різних економіко-математичних моделей, які об'єднують основні показники в систему для прогнозування стійкості підприємства, вибору його фінансової стратегії, а також визначення ризику банкрутства тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, фінансовий аналіз за представленими показниками надасть можливість оцінити перспективи акціонерної компанії, визначити критичні моменти під час реалізації проектів і отримати контрагентам акціонерного товариства інформацію про підприємство у такому форматі, який дасть змогу порівняти економічні показники як з існуючим станом підприємства, так і з аналогічними коефіцієнтами підприємств-конкурентів та коливання основних економічних показників у співвідношенні з відповідними коефіцієнтами по галузі. Самі по собі коефіцієнти, представлені автором статті, за один фінансовий рік можуть дати тільки загальне уявлення про акціонерне товариство. Тому рекомендується проводити аналіз в динаміці, що надасть змогу широко застосовувати основні показники фінансового стану під час планування економічної і фінансової діяльності, для поточного контролю, контролю за рухом грошових потоків, для визначення співвідношення курсів корпоративних цінних паперів та їх балансової вартості, оборотності активів, інвестиційної привабливості підприємства і для вирішення багатьох інших завдань.

Список використаної літератури:

1. Грищенко О.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2000. – 112 с.
2. Десева Н.М., Олійник В.Я., Григораш Т.Ф.,

Коефіцієнт ціна/балансова вартість однієї акції, що називається також "кратне балансової вартості", визначається за формулою:

$$\text{Коефіцієнт поточної прибутковості акції (Current Return per Share):}$$

Коефіцієнт поточної прибутковості акції (Current Return per Share):

Григораш Г.В., Буряк А.В. Управление корпоративными финансами. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 200 с. 3. Ефимова О.В. Финансовый анализ. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Бухгалтерский учет, 2004. 4. Калина А.В., Конеева М.И., Яценко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро-макроуровни): Учебно-методическое пособие – 3-е издание, переработанное и дополненное – К.: МАУП, 2003. – 416 с. 5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001. 6. Коробов М.Я. Финансово-экономический анализ деятельности предприятий. – К.: Знання, 2000. 7. Крамаренко Г.О. Финансовый анализ і планування. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с. 8. Лахтіонова Л.А. Финансовый анализ сельскогосподарських підприємств: Навчальний посібник. – К.КНЕУ, 2004. – 365 с. 9. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посібник. – Київ: КНЕУ, 2003. – 132 с. 10. Плотніков О.В. Финансовый менеджмент у транснаціональних корпораціях. – Київ: Кондор, 2008. 11. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 236 с.

ЗОРИНА Олена Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент Національної академії статистики, обліку та аудиту